

Славко Петаковић¹

Филолошки факултет Универзитета у Београду

Катедра за српску књижевност са јужнословенским књижевностима

О СВЕ(Л)ОСТИ ОГЊИШТА, НЕУГАСИВОЈ

Поштовани господине Вујићу, генерални конзуле Републике Србије,
Цењени господине ректоре, професоре Гајанин, и часници Академије наука
и умјетности Републике Српске,

Уважена професорка Бабић, декане Филолошког факултета,
Поштоване колегинице и колеге,

Част ми је, велику част, учинио позив да вам се обратим приликом у којој се обележава Дан Филолошког факултета у Бањој Луци – дан куће која представља један од стожера нашег културног простора, и куће која је – осведочио сам се у више наврата – широм отварала врата, и у најбољој традицији српског народа дочекивала колеге које су долазиле и долазе у њу као у храм духовности. Као посебну привилегију и обавезу доживљавам овај позив имајући у виду и да вам се обраћам у дане када се славе Свети Ђирило и Методије и обележава Дан словенске писмености.

Наклоном истинског поштовања поздрављам све професоре, сараднике и људе добре воље који су допринели утемељењу и развоју Филолошког факултета и клањам се сенима несусталих прегалаца на истом пољу који више нису међу нама.

Молим да ову беседу примите као малу светлицу коју прислужујем у славу светитеља и као знак поштовања према дому у чијем окриљу смо данас сабрани.

Нити овога обраћања воде ка Тршићу, једном од симболичних места на коме су се укрштали и раскрштали путеви наше културе.

Тек што су, кажу, ветрови тршићким гајевима и витла воденичка на Жеравији проденули вест о преминућу Вуковом, а имаће Караџића – дејством зуба времена и небригом наследника – почело је да се троши и осипа. Препуштена себи, посустала је кућа, кров потонуо, зидови се нахерили, окна слепо разјапила, довратници згрчили у срамоти, праг улегао.

¹petakovics@yahoo.com

И окућница је поделила судбину свога средишта. Плот се разденуо, бурад и каце разобручили, замукао бруј у кошницама, коров накомстрешен и коприва оштрозуба провалили, одомаћили се и без зазора распојасали.

И пролазници по случају или намери дали су свој допринос, као што то каткад у туђој невољи бива, разносећи дрвен-кости са скелета качаре и млекара, забринуте тобож да их влага и мољци забадава не глођу.

На све је легла тучана тишина. Време се губило у зеву и зјапу але и врране.

А онда, једнога дана, сељаци тршићки расплићући парлог и косећи око гробишта Вукове куће, на коме ни камен на камену претрајао није, наиђоше на знамење које светошћу својом обавезује сваког верујућег и душевног човека рода нашега – налажући му да са главе сметне кариклију, завратак, кићанку, црвенкапу, ракчин, шубару, шајкачу, шешир, цилиндар, шапку или шлем – и тим гестом ода поштовање култном зборишту, ма чије оно било.

Наиђоше на кућно огњиште. Знајући на какав белег су набасали и знајући какав и колики значај огњиште има, сачинише крст и њиме обележише место срца почивше куће Караџића. Уцрташе тада, и не знајући, једну од највиших кота на културној мапи Србије и Европе. Време је, опет, а шта би друго, пролазило.

И окупише се Вукови земљаци, одлучни да намире дуг туђи сасвим, али ипак свој највише, па повадише из кеса, сламарица, зобница, наћви; из буцака, трапова; испод стреха, греда, дрвљаника; из недара и са срца све што се стекло.

Бејаху спремни да плате колико год да им се иште, свесни утврдо да је цена мала и да не могу преплатити. Па откупише и докупише имање Караџића од оних којима је допало протурајући се кроз разне руке временом. Бејаху уверени да своју прошлост и будућност откупљују, уједно душу своју – због немара туђег и греха туђег – искупљујући.

И не протече потом много времена, зацикташе тек отковане косе са филигрански извученим жицама – како то само земљоделци умеју да изведу – огласише се секире, будаци, ћускије, брадвe и проломи се недрима Жеравије песма – замишљам да је баш тако било јер у нас Срба без песме посла не бива – те вољом, умећем и снагом трудбеника васкрсну имање и кућа Вука Караџића, око огњишта и крста – да је они изнутра вавек подупиру и обасјавају. И све то бејаше површено пре но што су рујем шуме тршићке букнуле – а морало је и тако бити јер се послови ове врсте пре јесењих киша одвајкада и окончавају.

Нису земљаци Вукови знали шта је акциони план, нити су пројекат пријављивали уз обавезан строги преглед и извештај најмање два рецензента, нити су знали за тимски рад у подстицајном окружењу, ни за синергију, тимбилдинг нити их је – трага о томе нема у било каквим записима – неко

упућивао на едукацију, курсеве, усавршавање и, напokon, на обавезно утврђивање одрживе стратегије. Није забележено, мада како се ствари одвијају – није искључено и да ће се у новом читању прошлости утврдити супротно, дакле, није забележено ни да је неко од њих имао лајфкоуча.

Знали су, пак, за евалуацију јер бива да су нас они оценили верујући и на невиђено да смо кадри да наслеђено прихватимо, зацелимо, зановимо и, када време и добри Бог одреде, предамо га у бољем стању но што је затечено, нараштајима долазећим.

Знали су много више од тога.

Јер, када су учени антрополози много касније утврдили дефиницију културе: култура је систем знакова који је проверен, прихваћен, генерацијски се преноси и служи као оријентир појединцу и заједници – нису ништа ново открили! Били су само записивачи оног што им је душа народна у перо диктирала.

Знали су тршићки тежаци све о животу и људима јер их је кућно васпитање, однеговано покрај огњишта, управо за свет, сусрет са људима и честит живот припремало.

Знали су шта је одговорност према прецима који их са небеса и из поднебсја у потиљак гледају, и шта је одговорност према потомцима у чијим очима се сами огледају.

Одрастали су, живели и умирали са непоколебљивим уверењем да је људскост подлога за све племенито и вечно на чему се васцели свет обдржава.

Није им било лако.

Није ни нама.

Доба у којем ми живимо недоба је. Показује то белодано на глобалном плану положај хуманистике, потиснуте у запећак јер, како најгрубљим језиком кажу, *не прави новац*. А, *прављење новца* врховни је императив, те се, разложно, највише пажње придаје формирању стручњака како би створили новац, док се заборавља да хуманистика ствара људе.

У савременом недобу неоодољивост модерности извире из обећања живота у коме су традиционалне позитивне вредности – марљивост, скромност, постојаност, одговорност, верност заједници и спремности да се за њу жртва полагаје – постале баласт и одбачене као анахроне. Устоличен је идеал појединца који верује у своја права и прохтеве више него у своје обавезе.

Таква, извитоперена модерност, коју Зигмунт Бауман с разлогом назива добом *флуидног живота* и *флуидног зла*, изнедрила је глобалну потрошачку заједницу, у којој оно што је некада била нација као отелотворење колективних моралних избора, сећања и осећања, сада чини заједница потрошача у којој је

најважније стећи што више и бити, као достојан Херостратов потомак, познат по својој познатости, без обзира колику ће неко, а пожељно би било да то увек буде неко други, цену платити за то.

У таквој перспективи култура се поистовећује са забавом, а идентитет постаје каледоскоп којим се поиграва по вољи, случају или у складу са неким идеолошким залеђем које, према новом добу и његовим обичајима, мора бити променљиво. Културна мапа постаје непоуздана и нестабилна јер легенда за њено тумачење нема упоришта у историји, којој је укинута право на постојање, мантром да интерпретација замењује истину.

Тактичка рачуница модерног недоба искључује интелектуалца као излишног реметиоца материјалног прогреса. Јер, интелектуалац као духовно биће, по природи својој, не посматра, него види, разуме и делује бранећи етичке темеље свога бића.

Путовање у будућност је, уче нас архетипски, митски обрасци, историја, лично и колективно искуство, путовање у прошлост. Не би ваљало да нас због заборавља ове законитости сутрашњица дочека обездушене, обезбужене и вештачки интелигентне. То би, парадоксално, био тријумф природне неинтелигенције.

Ни наши простори нису остали ван дејства глобалних токова. Подсетићу само да је у прошлој години на свим универзитетима у Србији и Републици Српској на србистичке катедре уписано студената таман толико да сви заједно, а било би места и за младе колеге са неких од страних филологија, стану у двориште оне наречене Вукове куће.

Упозорава нас то да однос према хуманости и хуманистици не може бити одређиван рачунима једног дана јер свака грађевина са великим пукотинама у темељима бива потресана, и на крају, пре или касније – али засигурно – изнутра порушена. Порушена, уз истину, песниковом речју изведена, да ако смо пали, били смо паду склони! Јер, истина је, без обзира на то колики удео у складу са својим најбољим могућностима и други имали припремајући нам услове за што успешнији суноврат, највећа одговорност је на нама самима.

Треба ово имати на уму да нам на концу као утеха не би остала девиза:

Не треба паничити, касно је.

Из недоба се на прстима може ишуњати без супротстављања, али уз ризик да се у бојји рабош буде уписан као нечовек. А могу му се и супротставити непоколебљиви подвижници окупљајући се на огњиштима.

Уверио сам се у то и сам током прошле године сусрећући се крај испосница, изби, у портама, школским двориштима, у црквама, учионицама, манасти-

рима, факултетима, храмовима, академијама, на сокацима, улицама, пијацама и трговима, сусрећући се са нашим народом у Призрену, Штрпцу, Великој Хочи, Косовској Митровици, Котору, Херцег Новом, Требињу, Бањој Луци, Куманову, Вуковару, Лубљани.

Поздрављали смо се и отпоздрављали речима: Има нас! Мислимо једни на друге!

И сви су, чврсто верујући, без икаквих компромиса и по сваку цену – а на неким просторима је она и највиша – истрајавали, свесни да је неговање културе и њених беоцуга – од огњишта и породице до храмова знања и вере – прворазредни национални интерес.

Бодри то осведочење у снагу воље нашег народа да живим свој језик и културу одрже и развију, без обзира на то колико околности лаке или безнадежне изгледале.

Значајно место, међу првима по важности, припада институцијама као што је Филолошки факултет у Бањој Луци, на коме се негују српски језик и књижевност, као и стране филологије, уз свест да они најверније одражавају степен индивидуализације заједнице и нације.

Стога наклоном истинског поштовања поздрављам студенте Филолошког факултета у Бањој Луци и младе на којима свет остаје, уздајући се да смо ми, старији, бар донекле одговорили дужности прихваћеној од Светих Ђирила и Методија, од Светога Саве, Доситеја и Вука, од свих великих и знаних, као и од незнаних али заслужних, попут оних тршићких сељака, од свих, дакле, појединаца у непрегледним предачким поворкама, којима смо обећали да ћемо наслеђену културну традицију предати својим наследницима у бољем стању него што је затечена.

Свим професорима и сарадницима Филолошког факултета у Бањој Луци честитам Дан Факултета! На многаја лета!